

Loran C á Eiði var duld hernaðarstöð

Frágreiðing, sum útvarpið hevur fingið fatur á, vísir, at Loran C stöðin upprunaliga var ein amerikansk hernaðarstöð. Atli Dam, fyrrverandi lögmaður meginpartin av sjey- og áttatiárunum, vísir aftur, at Loran C virkaði sum amerikansk hernaðarstöð, tá hann tók við sum lögmaður í 1970

NICLAS JOHANNESSEN

Hvussu nógv vistu føroyingar, fingið føroyingar alt at vita frá donskum myndugleikum, tá Loran C stöðin á Eiði varð bygd í 1959?

Hesir spurningur standa ósvaraðir, nú tað er komið fram, at USA upprunaliga ætlaði at Loran C stöðin skuldi vera ein hernaðarstöð.

Útvarp Føroya hevur fingið á frágreiðingini „Færøerne under den kolde krig“, sum Sámal Tróndur Finnsson Johansen (STFJ) hevur skrivað. Her vísa skjöl, at Loran C stöðin á Eiði upprunaliga varð bygt sum ein amerikansk hernaðarstöð. Hetta var gjørt, hóast samtyktina hjá Føroya Løgtingi í 1941 um,

at Føroyar skuldu vera úttanveltaðar í øllum hernaðarligum samstarvi.

Sambært UF - sum vísir til frágreiðingina hjá STFJ - so var amerikanska ætlanin at byggja eina Loran C stöð í Føroyum klár tígliga í 1958. 15 menn skuldu sendast til Føroya at leita eftir byggilendi. Harafturat skuldu teir kanna, hvørjir møguleikar vóru at arbeiða saman við føroyskum embætisfólki.

Ætlanin var eisini, at 19 mans frá amerikanska Coast Guard skuldu manna stöðina í Føroyum, og tað lá eisini í luftini, at danir vóru vælkomnir at vera við í hesum arbeiði.

Í februar 1958 fekk amerikanska sendistovan í Keypmannahavn at vita um

Loran C ætlanina í Føroyum. Men amerikanski sendiharrin, Peterson, helt landsmenn sínar í Washington vera dekan ov framligar. Hann vísti á stundum spentu viðurskiptini millum Danmark og Føroyar.

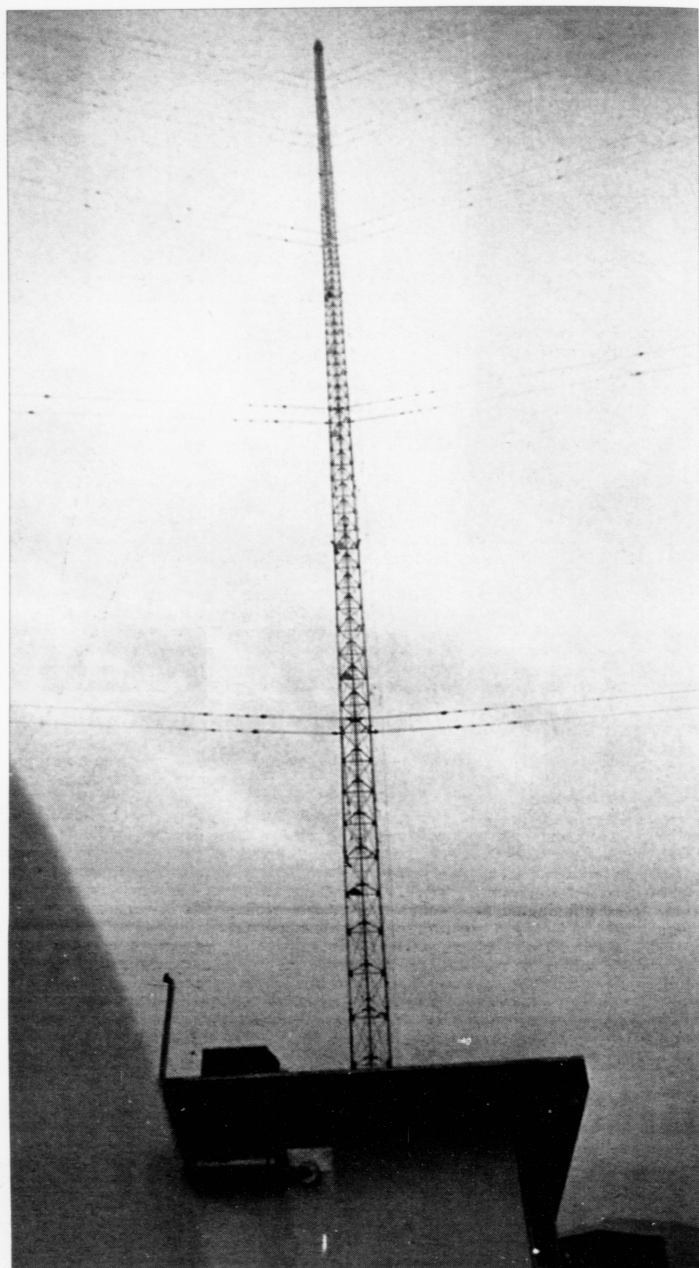
Høvuðsstøð

Í 1959 hevði ætlanin so fingið endaligt skap. Mantalið var kókað niður til sjey mans, ið komu til Føroya - ein dani og seks amerikanarar. Danska Uttanríkisráðið hevði áðrenn ferðina til Føroya gjørt USA greitt, at mótsæða kundi fara at vera í Føroyum móti ætlanini. Tískil var tígindaskriv fyrreikað, har onki stöð um, at stöðin var ein hernaðarstöð - bert at Loran C skuldi ayløysa Loran A stöðina. Óbeinleiðis varð eisini sagt, at stöðin var dansk. Í frágreiðingini hjá STFJ - sum UF vísir til - skilst, at amerikumen vildu siga sum minst um ætlanina, meðan hon gjørdist upp aftur loyniligari eftir donskum ynski.

Amerikansku skjøluni vísa eisini, at Loran C stöðin var ein ein masterstöð, meðan hinar stöðirnar í ketuni í landnyrðingspartinum av Atlantshavi vóru slavi-stöðir. Stöðin í Føroyum var sostatt tann týðningarmiklasta stöðin í verjuketuni hjá USA her um leiðir.

Í teimum skjølum, sum eru funnin í amerikanskum skjalasøvnnum, ber ikki til at siggja, um danska stjórnin visti, hvørjum hernaðarligum endamáli Loran C tænti. Men stjórnin visti, at talan var fyrst og fremst um eina herstöð. Og tað duldi hon sum mansmord.

Skjøluni vísa heldur ikki, hvussu nógv føroyingar møguliga vistu.

Loran C stöðin á Eiði var upprunaliga ætlað sum ein hernaðarstöð

Men hetta svarið er kanska í donskum og føroyskum skjalasøvnnum. Jákup Thorsteinson hevur leitað í hesum skjølum og kemur við frágreiðing um mánaðarskiptið.

Vildu varðveita Loran C

Ali Dam gjørdist lögmaður í 1970, og hann var landsins leiðari meginpartin av 70'um og 80'unum. Hesa tíðina var kalda kríggið eitt serstakliga heitt mál - eisini í føroyskum flokspolitikki.

Atli Dam kennir kortini onki til, at Loran C stöðin á Eiði um hetta mundið skuldi eittast at vera ein loynilig amerikansk hernaðarstöð.

- Eg veit ikki, hvønn karakter Loran C stöðin hevur havt, tá hon varð sett upp í 1959. Men var hon ein hernaðarstöð at byrja ið, so hevði stöðin ið hvussu er fingið ein heilt annan karakter í

sjeytiárunum. Tað er mín hugsan, at skiftið hendi stutt eftir hon varð uppsett. Atli Dam vísir í hesum sambandi á, at føroyingar eisini byrjaðu at arbeiða á stöðini beinanvegin.

Táverandi lögmaður vísir eisini á, at føroyingar gjørdur ein rættiliga stóran innsats fyrri at varðveita Loran C stöðina á Eiði, tá USA ætlaði at leggja stöðina niður miðskeiðis í lögmanstíð hansara.

- Loran C stöðin hevði fyrst og fremst alstjóran týðning fyrri alla sivila sjóferðslu í okkara sjóøki.

Sæði í søgunar ljósi, so metir Atli Dam, at stöðin á Eiði mest av øllum hevur havt ein friðarvarðveitandi leiklut. Hann vísir á, at øll sjóferðsla - sostatt ikki bara amerikanskir men eisini sovjetiskir kavbátar - brúktu Loran C at navigera eftir hesi árin. Og hetta var

av týðningi fyrri bæði USA og Sovjett, tí kjarnorkuríknu kavbátarnir kundu móttaka signalið, úttan at koma upp úr sjónum.

- Tað er onki at ivast í, at Loran C var av alstórum týðningi bæði fyrri USA og Sovjett. Tískil kundi stöðin á Eiði ikki vera eitt bumbumál hjá hvørjum av portunum, sigur Atli Dam.

Atli Dam vísir eisini aftur møguligum gitingum um, at føroyskir myndugleikar aftan fyrri leiktjöldini hava spælt saman við USA og Danmark, og harvið hava mótarbeitt føroysku lögtingssamtyktini frá 1941 um, at Føroyar skuldu vera úttanveltaðar í einhvørjum hernaðarhøpi.

Atli Dam er sannførdur um, at tá hann gjørdist lögmaður í 1970 var Loran C stöðin ikki ein hernaðarstöð